

הבן שלי מתבגר

מורה נבוכים לגיל הנעורים

אלי שיינפלד

ספריית בית אל

אם היחס בין ההורים והילדים הוא יחס לבבי
וההורים יכולים לדבר עם הילדים בלי להתבייש
אזי הם צריכים לדבר איתם ולהכין אותם לבגרות...
החפץ חיים היה רגיל לדבר עם בניו שהגיעו לגיל
חמש עשרה ולהסביר להם פעם אחת את כל מה
שקשור להתבגרות. מה רבה העבודה של ההורים
והמחנכים לכוון את הצעירים בפני ניסיונות אלה.

הרב וולבה, זריעה ובניין בחינוך, עמוד נ'

תוכן

הקדמה	7
מבוא מאת הרב אלישע אבינר: המעבר מילדות לבגרות	11
שער ראשון: הבן שלי מתבגר	
פרק ראשון: מילד לנער	21
פרק שני: עקרונות חינוכיים בגיל ההתבגרות	29
פרק שלישי: יפה שתיקה?	43
פרק רביעי: לאבא שלי יש סולם	49
פרק חמישי: מתי נדבר?	57
סיכום השער	63
שער שני: תכני השיחה	
מבוא לשער השני	67
פרק שישי: אנחנו כאן בשבילך	69
פרק שביעי: איזה יופי, אני צומח - שינויים פיזיולוגיים	75
פרק שמיני: מה הקב"ה רוצה ממני?	83
פרק תשיעי: הרואה את הנולד	95
פרק עשירי: אתה גיבור	101
פרק אחד עשר: קשה יש רק בלחם?	107
פרק שנים עשר: הכול או כלום?	115
פרק שלושה עשר: תאמין שיכולים לתקן	121
פרק ארבעה עשר: על סמארטפונים ועל נטילת אחריות	127
פרק חמישה עשר: נזקי הפורנוגרפיה	137
פרק שישה עשר: תפסתי את הבן שלי על חם	143
פרק שבעה עשר: עצות מעשיות	151
פרק שמונה עשר: תכל'ס - איך עושים את זה?	159
עצות וכלים לשיח משמעותי עם הבן	
סיכום השער	166
חתימת הספר	168
נספח - תקלות וסיבוכים בתהליך ההתבגרות	
	169

הקדמה

הורנו ולידתו של ספר זה נמצאים אי שם בשנת תשע"ב עת יצא לאור הספר 'היצר, הלב והאדם', אשר באמצעותו זכיתי להגיע בסיעתא דשמיא לקהלים רבים ומגוונים שעוסקים בסוגיות המורכבות של גיל ההתבגרות על שלל האתגרים הניצבים בגיל זה, ובכללם הבנת ההתבגרות הפיזיולוגית ובירור מקומם ותפקידם של היצרים בכלל ושל יצר המין בפרט.

נפגשתי עם בני נוער ועם צוותים חינוכיים שבעיקר אליהם פנה הספר, וכן שוחחתי עם הורים לבני נוער מתבגרים על תפקידם המשמעותי נוכח התבגרות בניהם. לצד התגובות החיוביות שעלו במפגשים עם ההורים, כמעט בכל מפגש העלו המשתתפים את הצורך בחומרים כתובים שבעזרתם יוכלו ללמוד טוב יותר את העובר על בנם, ומחומרים אלה יוכלו לשאוב ידע וכלים כיצד ועל מה לשוחח עם הבנים. כאשר ראיתי שצורך זה עולה מכיוונים רבים, ואין ספר זה בנמצא, גמלה בלבי החלטה, אולי אף יומרה, להעלות על הכתב את עיקרי הדברים.

אתגרים רבים ניצבים בפני הנער המתבגר: הגדרת זהות, השתייכות חברתית, בניית עצמיותו מול הוריו ומול סביבתו ועוד. אין מגמת ספר זה לעסוק בעניינים אלה אלא באותם העניינים הקשורים בצורה ישירה, לעתים עקיפה, לענייני ההתבגרות הפיזיולוגית ולענייני היצר.

מה בספר?

הספר פותח במבוא מאת הרב אלישע אבינר ובו מובאות ההשלכות החינוכיות שיש במעבר מילדות לנערו. לספר שני שערים.

השער הראשון עוסק בתהליכים שאותם חווה הנער המתבגר וממילא בהבנת חשיבות השיח עמו. בפרק זה נכיר את מאפייני גיל ההתבגרות ואת העקרונות החינוכיים המותאמים לגיל זה. נברר גם מהו הזמן המתאים לשיח, מי כדאי שידבר, כיצד נדבר וכדומה. רצוי לקרוא את השער הראשון בטרם ניגשים לקריאת השער השני.

בשער השני, מרכזו של הספר, מובאים עקרונות חשובים אשר על אודותם כדאי לדבר עם הבן. בשער זה שלושה עשר פרקים כאשר כל פרק מרחיב על נושא אחד ובסופו סיכום קצר והדרכה מעשית על מה לדבר עם הבן. בסוף השער ישנו פרק ובו כמה עצות מעשיות לבן ופרק נוסף העוסק בכלים מעשיים ליצירת שיחה

אישית משמעותית.

בסיום הספר מופיע נספח חשוב ובו הרחבה ופירוט התהליכים הפיזיולוגיים המתחוללים אצל המתבגר וכן תקלות פיזיולוגיות אפשריות.

חשוב לדעת כי אין מטרת הספר 'לנעול' אתכם ההורים ולהצמיד אתכם דווקא לתוכנו של הספר. תקוותי היא שהנכתב בספר זה יהווה בסיס רחב שעל גביו כל הורה יוסיף ויטעים את תובנותיו כיד ה' הטובה עליו. יש מי שיעדיף לדבר על נושא אחד במיוחד ולעומתו השני יתחבר דווקא לנושא אחר. כל אחד ואישיותו, כל אדם ותפיסת עולמו.

אני משוכנע שכמעט כל הורה נושא עמו מטען עצום של תובנות, מחשבות ועצות טובות שיוכלו להעשיר את עולמם של בני משפחתו, ופעמים שהוא צריך רק 'טריגר' טוב שיאפשר לו להוציא את הדברים המונחים בלבו זמן רב.

עיסוק בנושאים כאלה מצריך עדינות רבה וזהירות יתרה, שהרי דיבור לא ראוי יכול לקלקל במקום שיתקן. לכן השתדלתי בכל מאודי להיזהר בלשוני ולכתוב את עיקרי הדברים בנקיות המתאימה אך לא על חשבון התוכן הנדרש.

יש לי חלום... ובחלומי אני רואה את ההורים משוחחים עם בניהם שיחה פשוטה וכנה, ובה הם מבארים בשום דעת ולב את המתחולל בגיל ההתבגרות, ובשיחות אלה הם מדריכים את הבנים כיצד להתנהל נכונה, בבחינת 'אם אין הבן שואל - אביו מלמד'.

בלבי תקווה שספר זה יועיל לכם ההורים וביחד נוכל לממש חלום זה. בהצלחה.

תודות

ספר זה הוא פרי שיחות רבות שנמסרו להורים בהזדמנויות שונות ומגוונות. במהלך השיחות נוכחתי לדעת כי אין בנמצא ספר הדרכה המבאר את אתגרי גיל ההתבגרות ואשר נותן להורים כלים מעשיים לשיח עם בניהם בנושאים אלה. תודתי הראשונה נתונה לאותם אבות ואימהות שעמם שוחחתי. מהשיתוף, מההקשבה ומהשיח שנוצר עמם, עלו שאלות נוקבות והארות חשובות. תמיד הרגשתי שמטרת השיח היא להוסיף אור ואמון לקשר שלנו עם בנינו. הורים יקרים, למדתי מכם רבות. ספר זה הוא בזכותכם ובשבילכם.

שותפים רבים ליוו את תהליך הוצאתו לאור של הספר. ספריית בית אל מהווה אכסנייה נאמנה לספר זה. ראשית תודה לשמעון אבוטבול מנכ"ל ההוצאה על

מאור הפנים, על הדחיפה ועל האמון הרב. תודה למרים הופמן, העורכת הראשית של הספר, על הליווי הנעים והמקצועי בשלבי העריכה השונים. לכל אנשי הגרפיקה, העיצוב ועריכת הלשון, לכל אלו שמאחורי הקלעים - תודה גדולה על המסירות ועל המקצועיות.

תודה מיוחדת לאילת וידל, עורכת הספר, על שהשקעת ימים ולילות בעריכתו. כבר מהרגע הראשון שהונח כתב היד על שולחן חשת את רוח הספר. חמושה בניסיון רב דייקת את תוכנו והבאת אותו לליטוש הנכון בחריפות ובעדינות.

בטרם יצא הספר לאור עברו עליו הרב משה מרגלית והרב צביקה דנטלסקי, עמיתיי למלאכת ההוראה, אנשי חינוך ואבות לבנים מתבגרים. הם האירו הארות חשובות שהוטמעו בספר. תודה לכם.

תודה גדולה לרב אלישע אבינר, ראש 'לב אבות' (ייעוץ להורים מתבגרים) שכמו בספר הקודם, כך גם בספר זה פינה מזמנו, קרא ביסודיות את תוכנו של הספר והעיר את הערותיו החינוכיות המחכימות. תודה על האמון לאורך השנים ועל העידוד לעסוק בתחום חשוב זה. תודה מיוחדת גם על דברי המבוא לספר.

תודה רבה לרב מנחם בורשטיין, ראש מכון פוע"ה, על הליווי הקרוב, על עידוד, על חיוזוק ועל עצה טובה. תודה לרב גבריאל גולדמן על כך שהסכים שהנספח הפיזיולוגי שבסוף הספר יילקח ברובו מ'ספר פועה' ולרב בנימין דוד על האמון הגדול ועל כך שעבר על הנספח הפיזיולוגי והעיר את הערותיו. תודה מיוחדת לד"ר דוד גיליס, מומחה לרפואת ילדים בבית חולים 'הדסה', שקרא את הדברים הקשורים להתפתחות הפיזיולוגית ודייק אותם.

יחד עם עמיתיי לצוות ההוראה החינוכית הן בישיבה התיכונית במעלה אדומים והן בישיבה התיכונית 'חורב' ירושלים, אנו עוסקים יום-יום בסוגיות השעה בכלל ובנושא ספר זה בפרט. השיח הרצוף, הלבטים המשותפים והדיבור המכיל והפתוח העמיקו בי את נקודות המבט. תודה לכם. תודה מיוחדת לרב יוסף פרנקל ולרב יצחק דור שהכירו בחשיבות העיסוק בנושאים אלו והעניקו לי מרחב חינוכי לצמוח בו.

תודה לקהילת 'נווה הגבעה' בגבעת זאב שבה אני זוכה להסתופף בשנים האחרונות ולצמוח יחד עם חבריה היקרים. קול תורה וקול תפילה נשמעים בהיכלנו ומעניקים לי שאר רוח.

תודה לרב חיים פ'רגון, ראש הגרעין התורני בגבעת זאב, על הרוח הגדולה שהבאת עמך לכלל תושבי היישוב וממנה גם אני נתרם במאוד.

‘ומתלמידיי יותר מכולם’. תלמידיי היקרים. במהלך השנים פיתחנו את היכולת לדבר על כל נושא שבחרנו. פיתחנו כלים לגעת גם בנושאים רגישים ומורכבים. אתם לב הספר. המפגש אתכם הוא שפותח את השערים למקומות גבוהים של חיים עדינים. תודה לכם על שאפשרתם את ערוצי הדיבור המשותף ואת פתיחת הלב.

אבא ואימא יקרים. שנים רבות אתם מרעיפים עלינו חום, אהבה ואמון. עוד מילדות חניכתם אותנו לבנות אישיות מוסרית ששואפת כל הזמן לתקן את מידותיה. במהלך השנים העצמתם את הבית באהבת תורה מתוך נעימות ורחבות. שמחתנו משותפת. אני מברך אתכם שתמשיכו להצעיד את המשפחה ברוח המיוחדת לכם.

אחרונה, אשתי מיכל. תודה לך על שאת מעודדת ומאפשרת עיסוק וכתיבה בנושאים עדינים שכאלה. ללא התמיכה, הארת הפנים והלב, בטוחני שספר זה לא היה יוצא לאור. ויהי רצון מלפני בורא עולם שנזכה לגדל את ילדינו ידידיה, אריאל, נועם וטליה, בשום שכל ולב, ובסיעתא דשמיא.

רגע לפני חיתום הספר תודה לבורא עולם, כי הרבית טובות אליי ומה אשיב לך והכול שלך, ויהי רצון מלפניך שאהיה כלי לשליחותך.

אלי שיינפלד

גבעת זאב

ניסן תשע"ה

שער ראשון

הבן שלי
מתבגר

פרק ראשון

מילד לנער

אילו אתגרים ניצבים בפני הנער המתבגר?

אילו שאלות מתעוררות אצלו כתוצאה מתהליך התבגרותו?

איזה מענה הוא צפוי לקבל?

במה אנחנו ההורים יכולים לסייע לבננו?

מילד לנער

אחד המעברים המשמעותיים, בין שאר המעברים שאותם חווים ילדינו, הוא המעבר משלב הילדות לשלב הנערות, תקופה המכונה בפי כל 'גיל ההתבגרות'. גיל זה מלווה בשינויים פיזיולוגיים פנימיים וחיצוניים, בצמיחה מואצת, בהתחבטות נפשית, בהתבררות עצמית ובחיפוש מענה לשאלות הנוגעות לזהותו ולמקומו של המתבגר בעולם הגדול.

תקצר היריעה מלברר את סך התהליכים שאותם עובר הנער המתבגר ובחיבור זה נתייחס בעיקר לתפקידו כהורים נוכח התבגרותו הפיזיולוגית, לעקרונות החינוכיים ולשאלות הערכיות נוכח התבגרותו. אף על פי כן, על מנת שנכיר טוב יותר את אתגרי הגיל, להלן סקירה קצרה על השינויים המתחוללים אצל ילדינו בשלב המעבר מילדות לנערו:

א. שינוי פיזיולוגי - בגיל ההתבגרות משתחררים הורמונים גבריים והגוף גדל בקצב מהיר. הילד גובה במהירות בסנטימטרים רבים, שערות גופו צומחות, קולו נהיה עבה יותר ולעיתים מופיעים פצעים בפניו. רבים מהילדים בגיל זה צורכים כמויות רבות של מזון. בכוחם של השינויים הפיזיולוגיים להתיש את גופו של המתבגר. פעמים והוא חש עייפות רבה כתוצאה מהתהליכים המואצים בגופו ולכן הוא גם ישן הרבה יותר מאשר בעבר. לפעמים נראה לנו כי שעות השינה הרבות נובעות מעצלנות ומפינוק יתר אך לא תמיד כך הם פני הדברים, שהרי הגוף הצומח אכן זקוק לשעות מנוחה רבות יותר מאשר בעבר¹.

ב. גיבוש זהות - בגיל ההתבגרות מגדיר הנער לעצמו מחדש את זהותו. מי אני? מהן דעותיי? מה נכון בעבורי? האם אני שלם עם דרכי או שמא אני מתנהל על פי דפוסי החשיבה שהקנו לי הוריי מבלי שאזדהה עמם? לא אחת הנחות היסוד שעליהן הוא גדל ושבהן הוא האמין יתערערו מקצה לקצה.

החיפוש אחר זהותו מביא אותו לתור אחר כל מיני דמויות שאֵתן הוא יוכל להזדהות ושמֵהן יוכל ללמוד על עצמו. הדמויות יכולות להיות במעגלי החיים הקרובים אליו כדוגמת מורה קרוב, מדריך בתנועת נוער וכדומה, והן יכולות להילקח גם ממקומות רחוקים יותר כדוגמת שחקני ספורט, אנשים מעולם הבידור והתרבות וכן על זו הדרך.

1 סקירה מפורטת על השינויים הפיזיולוגיים המתחוללים בגיל ההתבגרות ראה להלן בפרק השביעי ובנספח שבסוף הספר.

ג. **מרחק מההורים** - בגיל ההתבגרות מגבש הבן לעצמו את זהותו העצמאית. ייתכן שבשלבי גיבוש הזהות, בעת שהוא מגדיר לעצמו מי הוא ומהן דעותיו, הוא יתרחק מהוריו מרחק פיזי ובעיקר נפשי על מנת שיוכל לבחון באמת עד כמה הוא עצמאי בדעותיו ובהלך מחשבותיו. ההורים מסמלים בעבורו את העבר ואילו הוא רוצה להביט קדימה, אל העתיד. בגילאי ההתבגרות הוא מפסיק את תקופת היניקה הארוכה שאותה חווה בשלבי ילדותו ומתוך המרחק העכשווי הוא נחשף למרחב אחר שבו הוא יוכל להתברר מחדש. אל דאגה, המרחק שנוצר אינו לנצח. קרוב לוודאי שלאחר תקופת ההתבגרות הוא יחזור להיות קשור להוריו, והפעם מתוך מקום מבורר יותר, מתוך מקום בוגר.

ד. **תלות חברתית** - על פי רוב, את הקן המשפחתי יחליפו הקשרים החברתיים. ההשפעה החברתית בתקופה זו גדולה במיוחד. הנער המתבגר ייחנה משעות רבות של מפגשים חברתיים עד השעות הקטנות של הלילה, חלקם הגדול סתמיים ולא מוגדרים וחלקם בעלי משמעות ותוכן שבהם יתפתחו דיונים העומדים ברומו של עולם ויסייעו בעיצוב זהותו. אל לנו לזלזל בחשיבות חברה טובה ואיכותית בגילאי ההתבגרות.

ה. **עד הקצה** - בגיל ההתבגרות הנער חווה את עצמו. אולי בפעם הראשונה הוא מרגיש יכולת לקחת אחריות על עצמו ולעשות דברים בעצמו. הוא רוצה להרגיש את החיים, להתנסות בדברים חדשים ולעתים אף ללכת 'עד הקצה'. התנהגויות פזיזות, מסוכנות, לא מחושבות ולא הגיוניות יכולות להתרחש בתקופה זו מתוך תחושה שהנה עכשיו אני גדול, עכשיו אני יכול.

ו. **שינויי מצב רוח** - השינויים הרבים, הפיזיולוגיים והנפשיים, הנלווים לתהליך התבגרות הנער מחוללים אצלו שינויים במצב הרוח. יום אחד הוא שמח וביום השני הוא עצוב. רגע אחד מלא אנרגיות וברגע השני הוא חלוש. בבוקר הוא יכול להיות הילד הכי משפחתי שמשקיע במיוחד באחיו הקטנים ובערב אין לו כוח לראות אף אחד.

ז. **עיסוק גובר בעצמי** - בתקופת ההתבגרות יכול הנער להיות מרוכז בעצמו שעות רבות מבלי שיבחין במה שקורה סביבו. השאלות החדשות שאֵתן הוא מתמודד והשינויים הפיזיולוגיים בתקופה המבגרת הזאת, מביאים אותו להיות עסוק בעיקר בעצמו מבלי שיהיה לו רצון וכוח להיות עם המשפחה הקרובה והמורחבת, מבלי שתהיה לו אנרגיה להיות נחמד למישהו אחר. לפעמים זה נראה כאטימות, כאגואיזם מוגזם. עלינו לזכור שזהו תהליך טבעי שיש לתת לו מקום.

ה. התעניינות גוברת בבנות - הצמיחה הפיזיולוגית מלווה בשחרור הורמונים גבריים הגורמים למשיכה גופנית לבנות. אם עד לפני זמן קצר הבנים לא התייחסו לבנות ולא התעניינו בהן הרי שכעת הם נהנים מהקשר עם הבנות ורוצים להיות בקרבתן, ובהתאמה הם גם מעוניינים להתבונן בתמונות לא צנועות. בדור שלנו קיימת זמינות גבוהה לאמצעי המדיה השונים באמצעותן אפשר בקלות רבה להיחשף לתכנים לא צנועים, מה שמקל מאוד על סיפוק סקרנותם.

תגידו, מה עובר עליי?

לאחר שסקרנו בקצרה את השינויים הרבים שאותם חווה הנער המתבגר ניחם תשומת לב מיוחדת לשינויים הפיזיולוגיים, שהרי, כאמור, זוהי מטרת חיבור זה.

אם נתבונן מהצד בילד בן 12 ולאחר כחמש שנים נתבונן בו בשנית, נוכל לראות כיצד בתוך פרק זמן זה הילד החמוד והתמים הפך ונהיה לנער, כמעט לגבר. הוא חוה שינויים פיזיולוגיים ונפשיים משמעותיים ביותר. נוסף על כך, הוא לא בהכרח מבין מה עובר עליו ולכן שאלות רבות צפות מאליהן ללא מענה.

פעמים ותחושת בדידות עוטפת את בני הנעורים. ההורים והצוות החינוכי משוחחים עמם על נושאים רבים ומגוונים, אך במה שקשור לתהליכי צמיחת הפיזיולוגית, על פי רוב שוררת שתיקה.

בואו ניכנס לרגע לראשו וללבו של הבן שלנו. ננסה להזדהות עם התחושות שמלוות אותו. נעיין במונולוג קצר של בחור צעיר המנסה לתאר את העובר עליו, ובעיקר את תחושותיו נוכח תהליך התבגרותו:

מתחוללים אצלי שינויים רבים. אני צומח, מתבגר, מרגיש שהיצרים חוגגים. אני צריך להתאפק. לרסן, לחנוק. קשה לי. יום אחד אני שמח ובשני עצוב. לא מבין מה עובר עליי ונראה לי שהם בכלל לא יודעים מה עובר עליי... הם זה המורים, הם זה הרבנים, הם זה אפילו החברים, אבל בעיקר הם זה ההורים. אני בודד...

הבדידות היא מנת חלקם של נערים רבים בגיל ההתבגרות. אם אצל הבנות השינויים הפיזיולוגיים מתבטאים בביטויים חיצוניים בולטים כדוגמת תחילת

ראיית דם המחזור, הרי שאצל הבנים תהליכי הגדילה מתרחשים בצורה מדורגת וללא סימנים חיצוניים ברורים, מה ש'מאפשר' להורי הבנים להפטיר כדאשתקד ולהתעלם מצמיחתם, מה שמעצים תחושה זו. זאת ועוד, הדרכת התורה לא עושה 'חיים קלים' למתבגרים. כאשר נפגשים הבנים עם הדרכת התורה הם מבינים שעל פי התורה אסור להם לתת דרור ליצריהם ועליהם להתנהל בצורה מאופקת. מחד גיסא הם חווים את גופם בצורה עוצמתית בפעם הראשונה, הם סקרנים, מלאי התלהבות, ולעתים הם מרגישים צורך לממש ולחוות את הכוחות החדשים שזה עתה גילו. מאידך גיסא, הדרכת התורה מגבילה ומצמצמת את היכולת שלהם 'לזרום' עם החיים. הם לומדים כי אסור להסתכל על בנות בו בזמן שהם מרגישים שזה גורם להם הנאה. הם נפגשים לראשונה עם איסור נגיעה, עם איסור הוצאת זרע לבטלה, מבהירים להם שיש צורך להקפיד על מרחק מתאים מבנות (כל אחד בהתאם לחברה שאליה הוא משתייך) ועוד הגבלות ואיסורים הנוגעים לליבת חייהם. לא פלא אפוא שגם בהקשר הזה הם מעלים תמיהות לא פשוטות:

למה התורה אוסרת עלינו לחיות בהנאה ולזרום, למה אנחנו צריכים לשלם מחיר על היותנו דתיים, מה הרעיון שעומד בבסיס האיסורים? השיחות היחידות שהשמיעו לנו היו שיחות מוסר שנשמעו בערך כך: 'אסור לכם. תיזהרו. זה לא טוב. זה לא יפה'. תודה רבה באמת, את כל זה אנחנו כבר יודעים²...

הפער הגדל

הדברים שתוארו לעיל היו נכונים תמיד, בכל דור, ושבעתיים הם נכונים בימינו, עת בה גדל הפער בין הבגרות הפיזיולוגית המוקדמת לבין הבגרות הנפשית המתאחרת מה שמביא את ילדינו להימצא במתח לא פשוט שנים לא מעטות. היטיבה לתאר מציאות זו הרבנית רחל נריה בספרה 'מול מבוכת המתירנות':

2 עיון מהיר באתרי שו"ת של בני נוער יכול ללמד עד כמה שאלות מסוג זה מטרידות אותם באופן קיומי ממש.

עולמינו המודרני מצטיין בפיתוח המדע, והחינוך הגבוה נעשה בו לנחלתם של ההמונים. היסוד האינטלקטואלי שבאדם מפותח בימינו מאוד אך עולמו הרוחני של האדם מושפע בעיקר מעולם הבידור, שעניינו גירוי היצרים. תקופת ההתבגרות נמשכת עד להגעתו של הנוער לעצמאות החברתית והכלכלית המוחלטת, אחרי גמר הלימודים. הוצאות מחיה וכלכלה ונתנת שירותים שונים נמשכת עד לגיל מבוגר ומעכבת את התפתחותו הנפשית של הצעיר ואת קבלת אחריותו המלאה לתוצאות מעשיו.

בנוסף לכך נוצר פער בין ההתבגרות הביולוגית המתחילה בגיל 12-14 לבין ההתבגרות הנפשית. עד לפני מספר דורות נמשכה תקופת ההתבגרות רק 2-3 שנים מגיל 13-14 עד 15-17, רוב הנוער עבד ועזר בנטל הפרנסה וכך הפך להיות עצמאי כבר בגיל צעיר. עצמאותו חינכה אותו לאחריות ולנשיאה בעול, כך שהבגרות הנפשית תאמה את הבגרות הביולוגית.

בימינו נקלע הנוער המתבגר בין שני עולמות, עולם הילדות מחד גיסא, ועולם ההתבגרות מאידך גיסא. ההתבגרות הגופנית מקדימה בארץ כבר לגיל 12-13, והנוער בגיל 15-16 כבר בשל למדי הן מבחינת ההתפתחות הגופנית והן מבחינת ההתפתחות המינית. הוא רואה עצמו אפוא כמבוגר, בעוד שמין הבחינה החברתית כלכלית הוא עדיין תלוי לשם סיפוק צרכיו, בהורים³

כיום מקובל לחשוב שגיל שמונה עשרה הוא הגיל בו הנער נחשב כעצמאי וככזה הוא משתייך לעולם המבוגרים. מפאת מחשבה זו ניתנים כל מיני היתרים בגיל זה (לדוגמה: היתר קניית משקאות אלכוהוליים, כניסה למועדוני בילוי, היתר צפייה בתכניות 'למבוגרים בלבד' וכן על זו הדרך). על פי הרבנית נריה, מחשבה זו אינה בהכרח נכונה, שהרי אמנם מבחינה פיזיולוגית ההתפתחות הגופנית בגיל זה אכן מעידה על בגרותו, אך התפתחות זו היא איננה המדד היחידי לקביעת בגרותו של הנער. בעולמנו המודרני, גם בגיל שמונה עשרה, הנער איננו עצמאי. הוא תלוי בהוריו, ברמה הכלכלית, ברמה הנפשית ובמישורים נוספים. הוא גדל בבית הוריו, הוא סמוך על שולחנם וממילא בגרותו הנפשית מתעכבת.

הימשכות תקופת הבגרות מעצימה למעשה את הקונפליקט שבו שרוי הנער

3 הרבנית רחל נריה, מול מבוכת המתירנות, עמ' 25, ספריית בית אל.

שהרי הבגרות הפיזיולוגית כבר הגיעה, ועד שתגיע הבגרות הנפשית יעבור זמן רב. נוצר פער של שנים מספר שבהן הגוף בשל עקרונית, אך למרות בשלותו הוא אינו יכול לבוא לידי ביטוי באופן מלא. ייתכן והנער מרגיש צורך לבוא בקשר קרוב עם אישה, מה שלא יכול להתאפשר הן מצד חוסר המוכנות הרגשית והנפשית והן מצד ההלכה.

סיכום

בפרק זה סקרנו בקצרה מה עובר על הנער המתבגר, הן בהיבטים הנפשיים והרוחניים והן בהיבטים הפיזיולוגיים. ראינו שבפרק זמן קצר יחסית מתחוללים אצלו שינויים משמעותיים מאוד. לנוכח מציאות זאת נראה כי חובה גדולה מוטלת עלינו להדריך נכונה את ילדינו בגיל זה. עלינו ללמוד על אודות גיל זה ולגבש מענה חינוכי תואם. נכונים היו הדברים מאז ומעולם ונכונים הם שבעתיים בדורנו, דור בו המתירנות גואה, והנגישות הרבה למאגרי מידע מביאים את בנינו להיחשף לגירויים חזקים. גירויים אלה מעצימים את הרגשת התסכול שבחוסר מימוש כוחותיהם, בו בזמן שהם נחשפים לים של מידע לא מבוקר ולא מסונן, מידע אשר לא תמיד עולה בקנה אחד עם המסרים החינוכיים שאותם אנחנו משתדלים להקנות לילדינו. התוצאה, כאמור, היא תסכול, קושי, גיבוש תפיסות עולם מבולבלות, ופעמים אף כאב וייאוש. למרבה הצער, מה שמעצים תחושות אלה היא ההרגשה שבנושאים הללו אין להם עם מי לדבר.

